

Psihološki pogled na pojav »fazaniranja« s perspektive izvajalcev in novincev tarč

A Psychological View of Freshmen Hazing from the Perspective of Both Students Who Bully and Freshmen – Targets

Dr. Tina Pirc

Oddelek za psihologijo Filozofske
fakultete Univerze v Ljubljani

Dr. Sonja Pečjak

Oddelek za psihologijo Filozofske
fakultete Univerze v Ljubljani

Izvleček

V prispevku predstavljamo nekatere značilnosti neuradnega fazaniranja dijakov novincev s strani starejših dijakov, ki smo jih pridobili v okviru dveh slovenskih študij. V prvi smo preučevali, kako ta pojav zaznajo novinci tarče. Od 79 dijakov novincev, ki so bili aktivno udeleženi pri neuradnem fazaniranju kot tarče, jih je 43 odstotkov sodelovalo pod prisilo. Najpogosteje so sodelovali pri nedolžnem fazaniranju, 28 odstotkov pa jih je bilo deležnih hujših oblik fazaniranja (z elementi medvrstniškega nasilja in nasilnega fazaniranja). V drugi študiji smo ugotavljali zaznave tega pojava med izvajalci fazanerji. V vzorcu dijakov četrtega letnika je bilo 25,4 odstotka fazanerjev, od tega jih je 60 odstotkov fazaniranje izvajalo dve ali tri leta. Izkazalo se je še, da imajo pri novincih najbolj negativna stališča do fazaniranja opazovalci, pri fazanerjih pa tisti dijaki, ki izvajajo le milejše oblike fazaniranja. V prispevku razpravljamo o psiholoških mehanizmi pri fazanerjih in tarčah, da opravičijo svojo vlogo pri fazaniranju, ter praktičnih implikacijah teh ugotovitev za šolo.

Ključne besede:

fazaniranje, obred, fazanerji, novinci tarče, stališča

Abstract

The article describes some of the characteristics of unofficial hazing of freshmen by older students observed in two Slovenian studies. In the first study, our aim was to find the perspective of freshmen – targets. Of 79 percent of freshmen who were actively involved in official hazing as targets, 43 percent cooperated involuntarily. The most frequent form of freshmen hazing was mild, while 28 percent experienced more severe forms of freshmen hazing (with elements of peer violence and violent freshmen hazing). In the second study, our aim was to determine the perspective of students who bully. The sample of fourth-year students included 25,4 percent of those who bully, of which

Keywords:

freshmen hazing, ritual, students who bully freshmen, freshmen - targets, perspectives

Fazaniranje izhaja iz iniciacijskih obredov, ki so del družbe že več stoletij.

60 percent had been hazing for two or three years. We also found that the most negative opinions of freshmen hazing among freshmen was expressed by those observing, and among students who bully freshmen, by those who perform only milder forms of freshmen hazing. The article discusses the psychological mechanisms in students who bully freshmen as well as in targets who need to explain their role in freshmen hazing, and the practical implications of these findings for the school.

Uvod

V prispevku predstavljamo nekatere psihološke vidike fazaniranja, tj. iniciacijskega obreda sprejema novincev v prvi letnik srednje šole, ki ga opravljajo starejši dijaki. Fazaniranje se je v Sloveniji močnejše razmahnilo po osamosvojitvi, ko smo postali bolj odprti za sprejemanje različnih praks iz delov sveta, kjer ima ta pojav daljšo tradicijo.

Kaj je fazaniranje in kako pogosto se pojavlja z vidika tarč in fazanerjev

Fazaniranje izhaja iz iniciacijskih obredov, ki so del družbe že več stoletij. Posameznikom omogočajo prehod iz skupine z nižjim v skupino z višjim socialnim statusom. Takšni obredi so ob različnih prehodih prisotni tudi v šolskem sistemu. Svoje korenine imajo v angleškem izobraževalnem sistemu, od koder so se razširili v ZDA in drugod po svetu (Sterner 2008). Bolj znani so ti obredi v visokošolskem/univerzitetnem izobraževanju, a se pojavljajo tudi že prej – v našem okolju na prehodu iz osnovne v srednjo šolo pri 15-letnih dijakih. S. Lipkins (2006, str. 13) opredeljuje fazaniranje (angl. hazing) kot »proces, ki temelji na tradiciji in ga skupina uporablja, da bi ohranila hierarhijo znotraj skupine«. N. Hoover in Pollard (2000) pa fazaniranje opisujeta kot obliko nasilja, ki je pogosto spregledana, pri čemer gre za obrede, ki silijo posameznike, da sodelujejo v aktivnostih, ki so zanje fizično in mentalno stresne, nevarne ter vključujejo elemente ponižanja. Gre za »ceno«, ki jo plača posameznik, da bi postal polnopravni član neke skupnosti.

Večina raziskav, v katerih so ugotavljali razširjenost tega pojava, je bila opravljena na študentih. V vzorcu 11.000 študentov s 53 ameriških univerz je več kot polovica študentov poročala, da so bili tarče fazaniranja, ki je vključevalo prekomerno pitje alkohola, poniževanje, izolacijo, spalno deprivacijo in siljenje k spolnosti (Allen in Madden 2008). Campo, Poulos in Sipple (2005) pa navajajo manjšo razširjenost tega pojava – njihovi rezultati so pokazali, da 36 odstotkov ameriških študentov poroča, da so sodelovali pri takšnih aktivnostih. Možno je, da do razlik v razširjenosti fazaniranja prihaja zaradi prepričanj tarč, da se z izpostavljanjem fazaniranju posledično bolje povežejo s skupino, ali zaradi njihove močne potrebe, da bi postali člani neke skupine, zaradi česar ne poročajo o tem, kaj so doživeli. Pollard idr. (1999, v Insidehazing 2019) pa navajajo, da je bilo kar 25 odstotkov učencev tarč fazaniranja že pred 13. letom starosti. Pogostost fazaniranja z vidika fazanerjev v različnih vzorcih študentov je bila med 26 in 30 odstotki (npr. Hoover in Pollard 2000; Allan, Kerschner in Payne 2019).

Uradno in neuradno fazaniranje

Ločimo uradno in neuradno fazaniranje, pri čemer uradno praviloma izvajajo dijaki četrtnih letnikov v prisotnosti šolskega osebja. Dijaki pripravijo poseben program, ki traja od ene do treh ur in vključuje različne zabavne, a neškodljive aktivnosti (npr. merjenje daljših razdalj z vžigalico). Kljub načeloma nedolžnim oblikam fazaniranja, ki se odvijajo pred občinstvom, je mnogo šol že prepovedalo uradno fazaniranje, saj so se aktivnosti pogosto nadaljevale še po koncu obreda in prerasle v medvrstniško nasilje. Nekatere šole pa so uvedle stroga pravila z jasnimi posledicami za kršitelje. Čeprav je torej manj uradnega fazaniranja, pa je pogostejše postalo t. i. neuradno fazaniranje (Fazaniranje, Fazaniranje 1, Fazaniranje 2 2017), ki poteka na šoli in zunaj nje, a brez nadzora šolskega osebja, ter lahko traja tudi do dveh tednov. Pri tem ne gre več le za sprejem novincev, temveč za priložnost, da se starejši dijaki izživljajo nad novinci, kar lahko privede do resnih posledic. Težava nastane, ker šolsko osebje zaznava obe obliki fazaniranja kot dva ločena procesa – čutijo odgovornost, da izpeljejo uradni del fazaniranja, ne čutijo pa se odgovorne za tisto, kar se dogaja, ko niso prisotni, sploh če to poteka zunaj šole.

Aktivnosti fazaniranja in njegova resnost

Avtorji različno kategorizirajo številne aktivnosti fazaniranja. Ena izmed klasifikacij je Lundeenova (2013), ki loči tri oblike fazaniranja: nedolžno fazaniranje, fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja ter nasilno fazaniranje. Nedolžno fazaniranje vključuje relativno neškodljive aktivnosti, ki so v prvi vrsti usmerjene v norčevanje iz novincev, poniževanje ali vzbujanje občutka sramu pri njih (npr. pisanje znaka F po koži, nastopanje pred publiko ipd.). Pri tej obliki fazaniranja je motiv starejših dijakov predvsem izkazovanje moči nad novinci. Fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja vključuje aktivnosti, ki pri tarčah povzročajo psihično in fizično trpljenje (npr. verbalno nasilje in grožnje ter siljenje v antisocialno vedenje). Cilj je vzbuditi neprijetne občutke in vznemirjenje pri novincih. Nasilno fazaniranje pa vključuje aktivnosti, ki lahko škodljivo delujejo na psihofizično stanje novincev (npr. siljenje v pitje pretiranih količin alkohola ali drugih psihoaktivnih substanc).

Pri tej obliki fazaniranja je motiv starejših dijakov predvsem izkazovanje moči nad novinci.

Vloge pri fazaniranju

Fazaniranje vključuje dijake, ki izvajajo fazaniranje (fazanerje), novince (tarče) in opazovalce, ki niso aktivno vključeni v obred fazaniranja.

Fazanerji so dijaki višjih letnikov, ki so v procesu šolanja že pridobili določen socialni status. Nekatere so v preteklosti že izvajali medvrstniško nasilje, drugi so bili sami žrtve fazaniranja in imajo zdaj priložnost, da se maščujejo za tisto, kar se je dogajalo njim. Z izvajanjem aktivnosti fazaniranja imajo fazanerji priložnost, da se ali identificirajo z izvajalci, ki so to počeli njim, ali tako izražajo svoja agresivna, seksualna ali sadistična občutja, ki so del njihove osebnosti, ali nadaljujejo tradicijo, ki jim pomeni nekaj svetega ali posebnega, ali pa niso sposobni občutiti empatije do tarč (Lipkins 2006).

Tarče so dijaki prvih letnikov, ki imajo z vstopom v srednjo šolo avtomatično nižji socialni status v skupini. Motivi novincev, da sprejmejo svojo vlogo tarče, so različni. Lahko imajo močno potrebo po članstvu v skupini (Baumeister in Leary 1995), pridobivanju statusa (Johnson 2011) ali po zaščiti s strani skupine, v katero naj bi bili sprejeti (Cimino 2013). V želji po tem, da postanejo člani skupine, so novinci pripravljeni izvesti različne aktivnosti, samo da bi pokazali svojo zavezanost skupini in pridobili članstvo v njej.

Stališča fazanerjev in tarč lahko pojasnimo s pomočjo Festingerjeve (1957) teorije kognitivne disonance.

Opazovalci fazaniranja ne sodelujejo v aktivnostih fazaniranja. To so lahko starejši dijaki ali novinci, ki niso v vlogi tarč. Po navadi je to najštevilčnejša skupina. Opazovalci so, podobno kot pri medvrstniškem nasilju (Lipkins 2006; Parada 2000):

- **aktivni opazovalci**, ki s svojim vedenjem podpirajo aktivnosti ali namere fazanerjev in imajo močan vpliv na stopnjevanje agresivnosti izvajalcev;
- **pasivni opazovalci**, ki jim je med fazaniranjem neprijetno in se identificirajo s tarčo, a se ne počutijo dovolj močne, da bi takšne aktivnosti ustavili, hkrati pa imajo zaradi te nemoči tudi občutke krivde.

Stališča dijakov do fazaniranja

Ne glede na vlogo, ki jo imajo dijaki pri fazaniranju, jih večina meni, da ni nič narobe s tem obredom, če poteka v okviru določenih meja, pri čemer pa ne znajo pojasniti, kakšne so te meje (Keller, Hall, Matthews, Marcellino, Mauro in Lim 2015). Stališča fazanerjev in tarč lahko pojasnimo s pomočjo Festingerjeve (1957) teorije kognitivne disonance. Fazanerji se zavedajo, da mnoge aktivnosti fazaniranja niso sprejemljive, zato skušajo zmanjšati neustreznost neprimerne vedenja s poudarjanjem pozitivnih vidikov fazaniranja (npr. po fazaniranju bo skupina bolj povezana), minimalizirajo tveganje, ki ga spremlja, ali poudarjajo pomen tradicije. Hkrati je za tarče pomembno, da postanejo člani nove skupine (srednješolci/dijaki), tudi če morajo zato doživeti določeno mero neugodja, bolečine in ponižanja. S psihološkega vidika ocenijo, da so anksioznost, strah in neugodje manj neprijetni, kot so jih dejansko zaznali, da bi zmanjšali občutke neugodja ob pridobivanju višjega statusa oz. sprejetja s strani skupine. Hkrati postane nagrada (sprejetje v skupino) pomembnejša, če posameznik vloži več truda v doseganje tega cilja. To pa privede do spremembe v stališčih do fazaniranja.

Razloge za toleriranje in sprejemanje fazaniranja pri fazanerjih in tarčah lahko razložimo s pomočjo različnih mehanizmov moralne neangažiranosti, ki jih v svoji teoriji moralnega vedenja navaja Bandura (1999). Ta teorija razlaga mehanizme, ki so v ozadju prepričanj ljudi, da je njihovo vedenje v skladu z moralnimi standardi.

Ti mehanizmi so:

- **moralno opravičevanje** (posamezniki kognitivno preoblikujejo fazaniranje v nekaj, kar je družbeno sprejemljivo – npr. fazaniranje poveže skupino);
- **evfemistično označevanje aktivnosti fazaniranja**, s katero zmanjšujejo resnost zlorabe in poniževanja – npr. »to je le zabava dobrodošlice« ali »zabava za novince«;
- **ugodna primerjava**, pri kateri fazanerji primerjajo svoje vedenje s tistim, ki so ga pri fazaniranju v precej hujših oblikah doživeli sami ali so slišali o njem;
- **razpršitev odgovornosti** med skupino, ki izvaja fazaniranje oz. popačenje posledic za tarče fazaniranja.

Raziskovalni problem

V Sloveniji v zvezi s fazaniranjem vsako leto prihaja do polemik med dijaki, učitelji, starši in drugih v širši skupnosti, saj pri neuradnem fazaniranju nedolžne aktivnosti pogosto prerastejo v fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja ali celo ekstremne primere nasilnega fazaniranja, ki jih obravnava policija. Ta vsako leto od dijakov prejme približno 30 prijav nasilnih dejanj do novincev (Cerar 2017). Od samega začetka izvajanja tega obreda se zato pojavlja vprašanje, ali ne gre le za legalizirano obliko medvrstniškega nasilja. Dijaki, učitelji in starši se sprašujejo, kaj storiti za preprečitev tega, da bi neuradno fazaniranje prešlo v nasilje, ki ima lahko resne posledice za novince. Glede na to, da smo na različnih forumih (Fazaniranje, Fazaniranje1, Fazaniranje 2 2017) našli podatke o tem, da uradno fazaniranje postaja vedno bolj nedolžno, smo se v dveh študijah osredotočili na neuradno fazaniranje.

V prvo študijo,¹ ki je bila eksploratorne narave, smo vključili dijake prvih letnikov. V njej smo skušali raziskati sam pojav neuradnega fazaniranja s pomočjo naslednjih **raziskovalnih vprašanj**:

1. kako pogosto se pojavlja neuradno fazaniranje pri dijakih prvih letnikov srednje šole, koliko časa traja, kje se pojavlja ter ali dijaki pri njem sodelujejo prostovoljno;
2. katere aktivnosti fazaniranja se pojavljajo in kako pogosto;
3. kakšna stališča do fazaniranja imajo tarče, opazovalci in dijaki, ki so hkrati tarče in opazovalci.

V drugo študijo² pa smo vključili dijake zadnjih letnikov, pri čemer so nas zanimale njihove izkušnje v preteklih treh letih, ko so imeli možnost izvajanja fazaniranja.

V skladu z Lundeenovo klasifikacijo (2013) smo dijake fazanerje razdelili v tri skupine:

- dijake, ki so izvajali le nedolžno fazaniranje,
- dijake, ki so izvajali nedolžno fazaniranje in fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja, ter
- dijake, ki so izvajali vse tri oblike fazaniranja – nedolžno, z elementi medvrstniškega nasilja in nasilno. Kriterij za umestitev dijaka v posamezno skupino je bila enkratna izvedba določene aktivnosti znotraj posamezne oblike fazaniranja.

Pri tem nas je zanimalo:

1. koliko dijakov četrtyh letnikov je izvajalo fazaniranje v letih, ko so imeli priložnost za to (od 2. do 4. letnika), in kakšne so bile razlike v dolžini fazaniranja glede na resnost aktivnosti fazaniranja ter
2. kakšna stališča do fazaniranja so imeli ti dijaki fazanerji.

V prvi študiji so sodelovali 404 dijaki prvih letnikov iz 10 slovenskih srednjih šol, od tega 158 fantov (39,1 %) in 246 deklet (60,9 %).

1 Celotna študija je objavljena: Pečjak, S. in Pirc, T. (2019). Unofficial hazing in secondary schools: Prevalence, activities, and attitudes. *Psychology in the Schools*, letnik 56 št. 2, str. 194–205.

2 Celotna študija bo objavljena: Pečjak, S. in Pirc, T. (v tisku). Hazers' personality characteristics and perceptions of school climate in Slovenia. *Violence and Victims*.

Metoda

Udeleženci

Študija 1

V prvi študiji so sodelovali 404 dijaki prvih letnikov iz 10 slovenskih srednjih šol, od tega 158 fantov (39,1 %) in 246 deklet (60,9 %). Povprečna starost udeležencev je bila 15,93 ($SD = 0,56$). Večina dijakov je obiskovala splošne in strokovne gimnazije (354; 87,6 %), 50 dijakov pa je bilo s 3-letnih poklicnih šol (12,4 %). Med dijaki ni bilo razlik med spoloma glede na srednješolski program ($\chi^2(1) = 1,19, p = ,169$).

Študija 2

V drugi študiji je sodelovalo 460 dijakov četrtnih letnikov iz 11 slovenskih srednjih šol. Povprečna starost udeležencev je bila 18,45 ($SD = 0,61$). V vzorcu je bilo 195 deklet (42,2 %) in 263 fantov (57,2 %). Dva udeleženca nista podala informacije o spolu (0,4 %). Večina dijakov je obiskovala splošne in strokovne gimnazije (416; 90,4 %), 44 dijakov pa 3-letne poklicne šole (9,6 %). Med dijaki ni bilo razlik med spoloma glede na srednješolski program ($\chi^2(1) = ,308, p = ,632$). V vzorcu je bilo 117 (25,4 %) izvajalcev fazaniranja in 340 (7,9 %) takšnih, ki fazaniranja niso izvajali. Trije dijaki niso opredelili svoje vloge (0,7 %).

V obeh študijah je bil vzorec priložnostni.

Instrumenti

V obeh študijah smo uporabili *Vprašalnik o fazaniranju* (Pečjak 2016), pri čemer je bil prvi del vprašalnika prilagojen raziskovalnim vprašanjem posamezne študije, drugi del, ki se nanaša na aktivnosti fazaniranja, pa je bil v obeh študijah enak.

V prvi študiji smo dijake vprašali,

- kje se odvija uradno in neuradno fazaniranje in koliko časa traja;
- v kakšni vlogi so bili dijaki novinci pri neuradnem fazaniranju (dijaki so sami izbrali vlogo med tremi ponujenimi možnostmi: samo tarča, samo opazovalec, tarča in opazovalec hkrati) in
- kakšna je bila njihova pripravljenost za sodelovanje pri fazaniranju.

V drugi študiji pa so dijaki poročali o svoji vlogi pri neuradnem fazaniranju – ali so sodelovali pri fazaniranju in kako pogosto so bili v tej vlogi. Vprašali smo jih še, kdaj so prvič fazanirali in v katerih letnikih so fazaniranje izvajali.

V drugem delu so udeleženci obeh študij s pomočjo 5-stopenjske lestvice (0 – nikoli; 1 – enkrat; 2 – 2- do 3-krat na leto; 3 – 4- do 7-krat na leto in 4 – več kot 7-krat) odgovorili na to, kako pogosto so v povprečju na leto doživeli (študija 1) oz. izvedli (študija 2) določeno aktivnost fazaniranja, pri čemer se je 9 postavk nanašalo na nedolžno fazaniranje (npr. *Pisanje z vodoodpornimi flomastri po koži*; $\alpha = 0,85$), 8 postavk na fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja (npr. *Uživanje ekstremno pekoče*

V drugi študiji
je sodelovalo
460 dijakov
četrtnih letnikov
iz 11 slovenskih
srednjih šol.

hrane (feferonov, paprike, čili); $\alpha = 0,91$) in 6 postavk na nasilno fazaniranje (npr. *Prisiljeno uživanje hrane in pijače, ki se normalno ne uživa*; $\alpha = 0,88$).

Vprašalnik stališč do fazaniranja (Pečjak 2016) sestavlja 13 postavk, dijaki so nanj odgovarjali na 5-stopenjski Likertovi lestvici (1 – sploh se ne strinjam; 5 – popolnoma se strinjam). Vprašalnik ima dva faktorja, in sicer negativna stališča do fazaniranja (npr. *Fazaniranje je otročje in nezrelo*; 10 postavk, $\alpha = 0,90$) in pogojno pozitivna stališča (npr. *Vsak novinec bi se moral sam odločiti, če želi biti »fazaniran« ali ne*; 3 postavke; $\alpha = 0,80$). Višji rezultat pomeni bolj izrazito negativno oz. pogojno pozitivno stališče.

Postopek in obdelava podatkov

V obeh študijah je bil postopek zbiranja podatkov enak. Najprej smo šole povabili k sodelovanju. Na šole, ki so se odzvale, smo poslali soglasja za sodelovanje v raziskavi za starše dijakov, ki še niso bili polnoletni oz. soglasja za polnoletne dijake. Nato so testatorji v okviru rednega pouka na šolah izvedli aplikacijo vprašalnikov v obliki papir in svinčnik. Izpolnjevanje vprašalnikov je bilo anonimno. Dijaki so za izpolnjevanje potrebovali približno polovico šolske ure. Podatke smo obdelali s pomočjo programa IBM SPSS Statistics 23. Za ugotavljanje razlik med spremenljivkami smo uporabili enosmerne analize variance s Tukeyevimi post hoc testi. Za mero velikosti učinka razlik med skupinami smo uporabili h^2 .

Rezultati

Najprej predstavljamo rezultate prve študije o trajanju uradnega in neuradnega fazaniranja, vlogi in prostovoljnosti pri neuradnem fazaniranju ter lokacijah in pogostosti pojavljanja fazaniranja (tabela 1).

Skoraj tri četrtine (74,1 %) dijakov je poročalo, da poleg uradnega na šolah poteka tudi neuradno fazaniranje. V tabeli 1 vidimo, da je uradno fazaniranje po navadi krajše od neuradnega. Večina dijakov je označila, da traja uro ali manj oz. dve do tri ure (89,2 %). Več kot polovica dijakov je poročala, da neuradno fazaniranje traja en dan, 24,6 % dijakov pa, da traja od dva dni do dveh tednov. Neuradno fazaniranje najpogosteje poteka v okolici šol, šolskih hodnikov ali na drugih javnih krajih, kot so mestna središča, avtobusne postaje ali avtobusi.

Kar 79 odstotkov dijakov je poročalo, da so aktivno sodelovali pri fazaniranju – skoraj petina kot tarče in skoraj 60 odstotkov v obeh vlogah – kot tarče in opazovalci. Več kot polovica dijakov je poročala, da so pri aktivnostih neuradnega fazaniranja sodelovali prostovoljno, 43,2 odstotka dijakov pa, da so bili prisiljeni v različne aktivnosti fazaniranja, pri čemer se je 15,8 odstotka dijakov to zgodilo več kot enkrat.

Aktivnosti fazaniranja smo razdelili v skladu z Lundeenovo klasifikacijo (2013), in sicer v aktivnosti nedolžnega fazaniranja, fazaniranja z elementi medvrstniškega nasilja in nasilnega fazaniranja. Pogostost sodelovanja dijakov pri posameznih aktivnostih je prikazana v tabeli 2. Skoraj 300 dijakov, ki so bili aktivno udeleženi pri neuradnem fazaniranju kot tarče ali tarče opazovalci, je navedlo, da so bili izpostavljeni več kot 1000 aktivnostim, kar pomeni, da so bili v povprečju deležni treh ali štirih različnih aktivnosti. Največkrat so bile to aktivnosti nedolžnega fazaniranja (72 %), 22,5 odstotka aktivnosti je spadalo v kategorijo fazaniranja z elementi medvrstniškega nasilja in 5,5 odstotka v kategorijo nasilnega fazaniranja.

Tabela 1 Trajanje, kraji, porazdelitev vlog in prostovoljnost sodelovanja pri neuradnem fazaniranju dijakov prvega letnika srednje šole

	Neuradno fazaniranje (N = 333)		Uradno fazaniranje (N = 380)	
	f	%	f	%
Trajanje fazaniranja				
1 ura ali manj	53	15,9	176	46,3
2–3 ure	17	5,1	163	42,9
1 dan	181	54,4	26	6,8
2–4 dni	52	15,6	15	3,9
1–2 tedna	30	9,0		
Vloge pri fazaniranju (N = 408)				
Tarča	78	19,8		
Tarča opazovalec	238	59,1		
Opazovalec	84	21,1		
Prostovoljnost sodelovanja pri fazaniranju (N = 292)				
Prostovoljno	166	56,8		
Neprostoovoljno	126	43,2		
Enkrat	80	27,4		
2- do 3-krat	28	9,6		
4- do 7-krat	7	2,4		
Več kot 7-krat	11	3,8		
Lokacije in pogostost¹ pojavljanja fazaniranja (N = 349)	M	SD		
Okolica šole	3,88	1,09		
Šolski hodniki	3,53	1,30		
Mestna središča	3,52	1,50		
Avtobusne postaje	3,03	1,32		
Avtobusi	2,46	1,21		
Dijaški domovi	2,26	1,24		
Šolska stranišča	2,11	1,02		

Opombe: N – število dijakov; f – število dijakov, ki so poročali; % – relativni odstotek dijakov, ki so poročali; M – aritmetična sredina, SD – standardna deviacija; ¹pogostost: 1 – nikoli, 2 – redko, 3 – včasih, 4 – pogosto, 5 – zelo pogosto.

Najpogostejša aktivnost nedolžnega fazaniranja je bilo pisanje po koži novincev s permanentnim flomastrom (85 %), sledilo je klicanje novincev s smešnimi imeni, npr. »frrrrr«, tretja najpogostejša aktivnost pa je bilo nastopanje pred publiko. Med aktivnostmi fazaniranja z elementi medvrstniškega nasilja je bilo najpogostejše polivanje z vodo, uživanje ekstremno pekoče hrane in metanje hrane v novince. Nekateri novinci (2 do 4 %) so sodelovali pri simulaciji spolnega odnosa, služenju starejšim dijakom ali nadlegovanju neznane osebe, pri čemer so bili po navadi pri izvajanju takšnih aktivnosti udeleženi le enkrat. Pri nasilnem fazaniranju pa so bili dijaki največkrat prisiljeni v uživanje pretiranih količin alkohola (5,7 %), uživanje hrane in pijače, ki se normalno ne uživa (5,4 %), nekatere pa so fazanerji celo fizično napadli (3,7 %).

Tabela 2 Pogostost pojavljanja aktivnosti fazaniranja pri dijakih novincih

Aktivnosti fazaniranja		
Dijaki novinci so bili izpostavljeni naslednjim aktivnostim fazaniranja	f	%
Nedolžno fazaniranje		
Pisanje s flomastri po koži	251	85,1
Klicanje novincev s smešnimi imeni, npr. »frrrr«	162	54,7
Nastopanje pred publiko (npr. petje pesmi, ples, recitiranje)	122	41,1
Barvanje s pršilom (po laseh, koži, oblačilih ipd.)	62	20,9
Uprizoritev smešne aktivnosti v javnosti (npr. veslanje ali vožnja formule po hodniku; tuljenje v luno, pihanje navidezne sveče)	60	20,2
Navezovanje stika s točno določenimi osebami	34	11,5
Izvajanje določenih aktivnosti z zavezanimi očmi	24	8,1
Nošenje oblačil, ki so spravljala novinca v zadrego	10	3,4
Merjenje velikih razdalj (npr. z vžigalico, cigareto, kovancem)	9	3,0
Skupno število aktivnosti	734	72
Fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja		
Polivanje z vodo	75	25,3
Uživanje ekstremno pekoče hrane (feferonov, paprike, čilija)	47	15,9
Obmetavanje s hrano (jajci, paradižniki)	41	13,9
Polivanje z vodo in posipanje z moko	19	6,5
Obmetavanje s koruzo	12	4,1
Služabnik starejšemu dijaku (npr. za nošenje torbe)	12	4,1
Simuliranje (igranje) spolnega odnosa z istim spolom	9	3,2
Nadlegovanje neznane osebe	8	2,7
Simuliranje (igranje) spolnega odnosa z nasprotnim spolom	7	2,4
Skupno število aktivnosti	230	22,5
Nasilno fazaniranje		
Prisiljeno uživanje hrane in pijače, ki se normalno ne uživa	16	5,4
Fizično obračunavanje s tarčo (udarec, brce ipd.)	11	3,7
Spodbujanje k uživanju pretiranih količin alkohola	9	3,0
Prisiljeno sodelovanje v pivski igri	8	2,7
Pranje glave v WC školjki	5	1,7
Kraja ali uničevanje tuje lastnine	5	1,7
Prisiljeno uživanje velike količine alkohola s posledično slabostjo ali nezavestjo	2	0,7
Skupno število aktivnosti	56	5,5
Skupno število vseh poročanih aktivnosti fazaniranja	1020	100,0

Opombe: f – število dijakov, ki so poročali; % – relativni odstotek dijakov, ki so poročali.

Rezultati druge študije so pokazali, da je bilo v našem vzorcu 117 (25,4 %) fazanerjev, od tega jih je 55 (47,0 %) izvajalo nedolžno fazaniranje, 29 (23,9 %) nedolžno fazaniranje in fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja ter 33 (29,1 %) vse tri oblike fazaniranja. V tabeli 3 prikazujemo razlike med dolžino fazaniranja glede na resnost fazaniranja z vidika izvajalcev fazaniranja.

Tabela 3 Enosmerne analize variance za razlike v dolžini fazaniranja glede na resnost fazaniranja

		N	M	SD	F	df	p	η^2
Nedolžno fazaniranje	1 leto ^a	42	0,49	0,44	4,60	2	,012	,08
	2 leti ^b	32	0,53	0,43				
	3 leta ^c	36	0,90	0,92				
Fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja	1 leto	45	0,32	0,68	2,64	2	,076	,05
	2 leti	33	0,29	0,65				
	3 leta	36	0,65	0,87				
Nasilno fazaniranje	1 leto	42	0,19	0,49	1,03	2	0,361	,02
	2 leti	33	0,22	0,59				
	3 leta	36	0,37	0,72				

Opombe: η^2 : 0,01 – majhen učinek; 0,06 – srednji učinek; 0,14 – velik učinek (Cohen 1988); ^a – 40 % dijakov je fazaniranje izvajalo 1 leto; ^b – 28,7 % je fazaniranje izvajalo 2 leti; ^c – 31,3 % je fazaniranje izvajalo 3 leta.

Rezultati kažejo, da je bilo dijakov, ki so fazaniranje izvajali le v drugem letniku, manj (40 %) kot tistih, ki so to počeli dve ali tri leta (60 %; t. i. kronični fazanerji). V tabeli 3 na podlagi aritmetičnih sredin opazimo trend, da dlje kot so dijaki izvajali fazaniranje, bolj pogosto so izvajali vse tri oblike, a je treba upoštevati, da so podatki zlasti za kronične fazanerje dokaj razpršeni. Pomembna razlika se je sicer pokazala le pri nedolžnem fazaniranju, in sicer so ga pogosteje izvajali dijaki, ki so fazanirali tri leta, v primerjavi s tistimi, ki so to počeli le eno leto (razlika med povprečji eno- in triletnih fazanerjev je bila ,04, $p < ,05$).

V nadaljevanju prikazujemo rezultate obeh študij na področju stališč do fazaniranja. Ugotavljali smo razlike v stališčih do fazaniranja glede na vlogo, ki so jo dijaki prvih letnikov imeli pri fazaniranju (študija 1, tabela 4) in razlike v stališčih fazanerjev glede na resnost fazaniranja (študija 2, tabela 5).

Tabela 4 Razlike v stališčih do fazaniranja glede na vloge pri fazaniranju

	Vloge	N	M	SD	F (df)	p	h^2
Negativna stališča	Tarče	62	2,30	,89	4,01 (2)	< ,05	0,02
	Tarče opazovalci	219	2,17	,80			
	Opazovalci	61	2,50	,82			
Pogojno pozitivna stališča	Tarče	63	3,41	1,17	1,86 (2)	,158	0,01
	Tarče opazovalci	219	3,36	1,10			
	Opazovalci	62	3,67	1,01			

Opombe: η^2 : 0,01 – majhen učinek; 0,06 – srednji učinek; 0,14 – velik učinek.

Rezultati v tabeli 4 kažejo, da imajo najbolj negativna stališča do fazaniranja opazovalci, sledijo jim tarče in dijaki, ki so hkrati tarče in opazovalci. Tukeyev post hoc test je pokazal, imajo opazovalci pomembno bolj negativna stališča kot tisti dijaki, ki so hkrati tarče in opazovalci (razlika med povprečji je 0,33, $p < ,05$), velikost učinka pa je majhna. V pogojno pozitivnih stališčih se dijaki glede na vlogo pri fazaniranju med seboj niso pomembno razlikovali.

Tabela 5 Razlike v stališčih do fazaniranja glede na resnost fazaniranja

	Resnost	N	M	SD	F (df)	p	η^2
Negativna stališča	N	55	2,54	,84	3,12 (2)	,048	0,05
	N/FzMVN	28	2,07	,74			
	N/FzMVN/Nas	32	2,52	,94			
Pogojno pozitivna stališča	N	55	3,51	1,05	8,58 (2)	<,001	0,13
	N/FzMVN	27	2,75	,96			
	N/FzMVN/Nas	33	2,67	1,09			

Opombe: N – nedolžno fazaniranje; N/FzMVN – nedolžno fazaniranje in fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja; N/FzMVN/Nas – nedolžno fazaniranje, fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja in nasilno fazaniranje; η^2 : 0.01 – majhen učinek; 0.06 – srednji učinek; 0.14 – velik učinek.

V tabeli 5 vidimo, da obstajajo pomembne razlike v negativnih in pogojno pozitivnih stališčih glede na resnost fazaniranja. Izkazalo se je, da imajo dijaki, ki izvajajo le nedolžno fazaniranje, pomembno bolj negativna stališča do fazaniranja kot tisti, ki izvajajo tako nedolžno fazaniranje kot fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja (Tukeyev test je pokazal, da je razlika med povprečji 0,47, $p < ,05$). Opozoriti velja, da imajo v podobni meri izražena negativna stališča do fazaniranja tudi tisti dijaki, ki izvajajo vse tri oblike fazaniranja glede na resnost, a razlike niso pomembne. Dijaki, ki izvajajo le nedolžno fazaniranje, imajo tudi najbolj izražena pogojno pozitivna stališča, in sicer v primerjavi s tistimi dijaki, ki izvajajo nedolžno fazaniranje in fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja (razlika med povprečji je 0,75, $p < ,01$), in v primerjavi z dijaki, ki izvajajo vse oblike fazaniranja (razlika med povprečji je 0,84, $p < ,01$).

Razprava

V naši prvi eksploratorni študiji smo želeli ugotoviti, kakšne so značilnosti neuradnega fazaniranja, ki je bilo zlasti pri mlajših udeležencih – v našem primeru pri dijakih prvih letnikov srednje šole – le redko preučevano.

Naš prvi cilj je bil ugotoviti, koliko dijakov prvih letnikov sodeluje pri aktivnostih neuradnega fazaniranja, koliko časa to traja, kje poteka, v kakšnih vlogah so dijaki ter ali sodelujejo pri fazaniranju prostovoljno ali ne. Ugotovili smo, da je bila večina dijakov udeležena v neuradnem fazaniranju (79 %). To je v primerjavi z edino študijo, ki je bila v zvezi s tem opravljena v našem prostoru (Kebler 2016), nekoliko nižja pojavnost, saj je omenjeni avtor dobil rezultat 89 odstotkov vključenih dijakov novincev. V obeh primerih gre za večinski del populacije novincev, ki jih doleti ta oblika fazaniranja. Primerjave slovenskih rezultatov s tujimi študijami so sicer težko izvedljive, saj so bile te večinoma opravljene na starejših udeležencih (študentih) ali v določenih manjših skupinah (npr. pri članih športnih društev ali klubov oz. drugih specifičnih skupin). Vendar pa so dobljeni rezultati glede razširjenosti fazaniranja podobni: Strawhum (2016) je poročal, da je bilo pri fazaniranju udeleženi 73 odstotkov študentov, Allan in Madden (2008) navajata, da je bilo 61 odstotkov študentov športnikov deležnih fazaniranja, Geisert (2010) prav tako za študente športnike navaja, da jih je imelo 70 odstotkov takšne izkušnje.

Večina dijakov novincev je doživela uradno ali neuradno fazaniranje, pri čemer slednje po navadi traja dlje časa. Dobra polovica dijakov je ocenila, da je neuradno fazaniranje trajalo en dan, četrtnina pa je navedla, da so bili fazaniranju izpostavljeni od dveh do 14 dni. Neuradno fazaniranje je pote-

Večina dijakov novincev je doživela uradno ali neuradno fazaniranje, pri čemer slednje po navadi traja dlje časa.

kalo na različnih lokacijah – v šoli in šolski okolici, pa tudi v mestnih središčih, pri čemer je zaskrbljujoč podatek, da je kar 43 odstotkov dijakov poročalo, da so bili prisiljeni v aktivnosti neuradnega fazaniranja. Od tega jih je bilo 27 odstotkov neprostovoljno deležnih aktivnosti fazaniranja samo enkrat, 4 odstotki pa več kot sedemkrat. To kaže, da bi bilo v zvezi z neuradnim fazaniranjem treba na šolah vzpostaviti t. i. avtoritativno disciplino, to je disciplino z jasnimi pravili (strukturo) in posledicami neupoštevanja teh pravil za izvajalce fazaniranja, ter zagotoviti dostopnost odraslih, ki bi zagotavljali oporo dijakom prvih letnikov.

Starejši dijaki bi se morali zavedati, da je fazaniranje sprejemljivo le takrat, ko poteka uradni sprejem novincev oz. le v primerih, ko so novinci pripravljeni sodelovati – tako pri uradnem kot pri neuradnem fazaniranju. Hkrati pa bi morali novinci vedeti, da na šoli obstajajo pravila, ki jim dajejo pravico, da se sami odločijo, ali želijo sodelovati pri fazaniranju (uradnem ali neuradnem).

Pri tem raziskave kažejo, da je konsistentno izvajanje avtoritativne šolske discipline povezano z varnostjo na šoli na sploh, z manj nasilja in manj viktimizacije (Gregory in Cornell 2009).

Naš naslednji cilj je bil ugotoviti, kako pogosto se pri neuradnem fazaniranju pojavljajo določene aktivnosti glede na njihovo resnost: nedolžno fazaniranje, fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja in nasilno fazaniranje. Rezultati so pokazali, da je bilo 72 odstotkov novincev udeleženih v aktivnostih, ki smo jih umestili v nedolžno fazaniranje in katerih cilj je, da se starejši dijaki iz novincev norčujejo ali jim povzročijo občutke neugodja. Vsak dijak novinec je bil v povprečju udeležen v treh do štirih takšnih aktivnostih, pri čemer je bilo najpogostejše pisanje črke F (fazan) na obraze in telesa dijakov in oglašanje s »frrrr« v njihovi prisotnosti. Kljub temu da naj bi te aktivnosti ne puščale psiholoških posledic posameznikom, je pogostost izpostavljenosti tista, ki je zaskrbljujoča. Več kot polovica novincev je bila popisana s črko F štiri- do sedemkrat, četrtna celo večkrat, kar kaže, da se v nekaterih primerih starejši dijaki niso zadovoljili le z označevanjem novincev, temveč so jih večkrat popisali, v nekaterih primerih celo do stopnje nerazpoznavnosti. Cilj takšnega početja pa presega zgolj iniciacijo novincev in gre lahko že za njihovo mučenje; 28 odstotkov dijakov pa je bilo izpostavljenih fazaniranju z elementi medvrstniškega nasilja ali celo nasilnemu fazaniranju – najpogostejše so starejši dijaki mlajše polivali z vodo, jih silili v uživanje ekstremno pekoče ali neužitne hrane, metali hrano vanje ali jih silili k uživanju pretiranih količin alkohola. V primerljivi študiji na vzorcu slovenskih srednješolcev (Kebler 2016) so bile takšne oblike fazaniranja še pogostejše kot v naši študiji (npr. siljenje v pitje pretiranih količin alkohola [6,4 % vs. 5,7 %] ali siljenje v uživanje pripravkov, ki niso namenjeni uživanju [6,8 % vs. 5,4 %]). Pri tem velja omeniti, da je 71 odstotkov študentov v študiji N. Hoover in Pollarda (2000) navedlo eno ali več negativnih posledic fazaniranja (od agresivnega odziva in fizičnega obračunavanja s fazanerji do psiholoških posledic, ki so bile povezane z motnjami spanja in koncentracije itd.). Glede na to, da so možne posledice takega fazaniranja znane, je še toliko bolj pomembno, da se v šolah in širši skupnosti odpre razprava o problematiki fazaniranja.

Prvi cilj naše druge študije je bil ugotoviti, koliko dijakov četrtnih letnikov je v letih, ko so imeli za to priložnost (od 2. do 4. letnika), izvajalo fazaniranje in kakšne so bile razlike v dolžini izvajanja glede na resnost fazaniranja. Ugotovili smo, da je bilo v našem vzorcu 25 odstotkov fazanerjev, kar je podobno, kot kažejo druge študije na vzorcih študentov – N. Hoover in Pollard (2000) poročata o 30 odstotkih fazanerjev, Allan, Kerschner in Payne (2019) pa o 26 odstotkih. Glede na resnost fazaniranja se je pomembna razlika pokazala le pri nedolžnem fazaniranju, ki so ga pogostejše izvajali

tisti dijaki, ki so fazanirali vsa tri leta, v primerjavi s tistimi, ki so fazanirali le eno leto. Vseeno pa velja opozoriti na trend (tabela 3), ki kaže, da so dijaki, ki so fazaniranje izvajali dlje časa, bolj pogosto izvajali vse tri oblike fazaniranja. Iz tega sledi, da je pomembno že zelo zgodaj – na začetku drugega letnika ali celo ob koncu prvega, začeti dijake ozaveščati o tem, kaj je pri sprejemu novincev sprejemljivo in kaj ne ter kakšne bodo posledice zanje ob neupoštevanju pravil.

Zadnji cilj obeh študij je bil raziskati stališča do fazaniranja tako s strani dijakov novincev kot fazanerjev. V prvi študiji se je izkazalo, da imajo najbolj negativna stališča do fazaniranja dijaki v vlogi opazovalcev (tabela 4), zaradi česar se pojavlja vprašanje, zakaj ničesar ne ukrenejo, da bi fazaniranje skušali preprečiti. Razlog morda lahko najdemo v določenih mehanizmih moralne neangažiranosti (Bandura 1999, npr. da gre za šolsko tradicijo) in v njihovi potrebi, da se prilagodijo/konformirajo. Glede na to, da so novi na šoli, nimajo veliko socialne moči, imajo pa veliko potrebo, da bi bili del šolske skupnosti. Pri tem sklepajo, da so ostali dijaki (njihova referenčna skupina) prepričani, da z izvajanjem aktivnosti fazaniranja ni nič narobe in tako v želji, da bi pripadali skupini, tudi sami postanejo tihe priče fazaniranja. Obratno pa velja za dijake, ki so hkrati v vlogi tarče in opazovalca. Ti so imeli najmanj negativna stališča do fazaniranja. Le v manjši meri so menili, da je fazaniranje le izzivljanje starejših dijakov nad novinci. Podobno se je izkazalo za tarče. Ti rezultati so skladni s predhodnimi študijami (npr. Owen, Burke in Vichesky 2008), ki poročajo o tem, da tarče fazaniranja razvijejo bolj pozitivna stališča do tega pojava. Tolerantnost do fazaniranja s strani tarč in tarč opazovalcev bi bila lahko tudi rezultat kognitivne disonance (Dias in Sá 2004; Festinger 1957). Ko so namreč dijaki prisiljeni v neko aktivnost, ki jo sicer ne želijo izvesti, se pojavi disonanca/razkorak med njihovo zaznavo aktivnosti in njihovim vedenjem, kar privede do občutij neugodja in stresa. Glede na to, da ne morejo spremeniti vedenja, saj so vanj prisiljeni, zmanjšajo disonanco s tem, da preoblikujejo stališča do fazaniranja v bolj pozitivna.

Stališča fazanerjev smo ugotavljali glede na resnost oblik fazaniranja (nedolžno fazaniranje, fazaniranje z elementi medvrstniškega nasilja in nasilno fazaniranje). Ugotovili smo, da obstajajo pomembne razlike med skupinami fazanerjev tako pri negativnih kot pri pogojno pozitivnih stališčih do fazaniranja, pri čemer so imeli nedolžni fazanerji in tisti, ki so uporabljali vse tri oblike fazaniranja, najbolj negativna stališča do tega pojava. Najbolj so se strinjali, da je fazaniranje maltretiranje novincev in da bi moralo biti prepovedano. Glede na to, da se zavedajo, da je izvajanje aktivnosti fazaniranja neustrezno, a so jih kljub temu izvedli, jim najverjetneje poskušajo zmanjšati pomembnost s poudarjanjem pozitivnih vidikov fazaniranja (npr. po fazaniranju bo skupina bolj povezana) ali z minimaliziranjem tveganja pri udeležbi v takšnih aktivnostih, kar zopet kaže na delovanje mehanizmov moralne neangažiranosti (npr. moralnega opravičevanja ali evfemističnega označevanja) (Bandura 1999). Hkrati imajo izvajalci nedolžnega fazaniranja v primerjavi z izvajalci resnejših oblik fazaniranja pomembno bolj izražena pogojno pozitivna stališča do fazaniranja. Najbolj se strinjajo s tem, da bi se morali novinci sami odločiti, ali bodo sodelovali v aktivnostih fazaniranja ali ne, in da bi morala obstajati jasna pravila v zvezi s fazaniranjem, zaradi česar verjetno sami ne izvajajo hujših oblik fazaniranja.

V prvi študiji se je izkazalo, da imajo najbolj negativna stališča do fazaniranja dijaki v vlogi opazovalcev.

Stališča fazanerjev smo ugotavljali glede na resnost oblik fazaniranja.

Sklepi

Glede na to, da je neuradno fazaniranje zelo razširjeno, je treba temu pojavu nameniti več pozornosti in težiti k temu, da se celotno šolsko osebje – vodstvo šole, učitelji in tehnično osebje – začne zavedati, da je šola odgovorna tudi za to obliko fazaniranja. Šola mora posredovati jasno sporočilo, da

nobena oblika fazaniranja z elementi medvrstniškega nasilja in nasilnega fazaniranja ni sprejemljiva, da takšne aktivnosti ne bodo tolerirane in da bodo fazanerji morali prevzeti odgovornost za svoja dejanja. Naša priporočila temeljijo na študiji, ki sta jo izvedla Gregory in Cornell (2009) in izhaja iz teorije avtoritativne discipline, ki določa dva komplementarna vidika šolskega vzdušja – strukturo in podporo, ki sta pomembni za občutek varnosti na šoli, ter na študiji N. Hoover in Pollarda (2000), ki poročata, da študenti pričakujejo, da šola zahteva strogo disciplino in kaznovanje fazaniranja v primerih resnejših oblik tega pojava. Udeleženci njune študije so še poudarili, da bi bili v pomoč tudi učitelji, ki študente podpirajo in jih poučijo o pozitivnih aktivnostih fazaniranja.

Posebej pa velja poudariti, da je spreminjanje šolskega vzdušja in mentalnih modelov (stališč, prepričanj, pravil) šolskega osebja, dijakov, učiteljev in vodstva šole dolgotrajen proces, pri katerem imajo šolski svetovalni delavci pomembno vlogo. Pri tem je pomembno sočasno izvajati različne aktivnosti – ozaveščati in opolnomočiti učitelje z intervencijskimi strategijami, povezanimi s fazaniranjem ter spodbujati učitelje, da se z dijaki pogovarjajo o tem, katere aktivnosti fazaniranja so nesprejemljive in kakšne posledice imajo lahko za dijake novince. Šolsko osebje bi moralo tudi motivirati dijake, da čim prej poročajo o fazaniranju (Essex 2014), in informirati fazanerje, da bodo morali prevzeti odgovornost za svoje ravnanje (Bauer, Nunes, Martins, Mendes, Botelho in Silva 2015). S takšnim delovanjem lahko šolski svetovalni delavci dejansko delujejo preventivno pri oblikovanju varnega šolskega okolja.

Obravnavanje fazaniranja v srednjih šolah je torej v prvi vrsti odgovornost šole in šolskega osebja, še posebej vodstva šole (Essex 2014), nato dijakov in na koncu tudi širše skupnosti. Pri tem je pomembna vloga medijev, ki lahko vplivajo na razvoj prepričanj ljudi v širši skupnosti o nesprejemljivosti resnejših oblik fazaniranja in njihovih posledic s predstavljanjem posamičnih primerov takšnih dejanj. ■

Viri in literatura

- Allan, E. J., in Madden, M. (2008). *Hazing in View: College students at risk*. University of Maine: College of Education and Human Development. Pridobljeno s https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=L6A06KMi-28C&oi=fnd&pg=PA5&dq=Hoover+Pollard+classification+of+hazing+activities&ots=ii6aCAB6xy&sig=1aMM7fhdeSw5NBdV6w1Qk5scWZc&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (10. 11. 2017).
- Allan, E. J., Kerschner, D., in Payne, J. M. (2019). College Student Hazing Experiences, Attitudes, and Perceptions: Implications for Prevention. *Journal of Student Affairs Research and Practice*, letnik 56, št. 1, str. 32–48.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, letnik 3, št. 3, str. 193–209.
- Bauer, R. B. Y., Nunes, C. S., Martins, M. J., Mendes, M., Botelho, S. P., in Silva, O. (2015). About hazing in higher education. *European Scientific Journal*, str. 1–17.
- Baumeister, R. B. Y., in Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire to interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, letnik 117, št. 3, str. 497–529.
- Campo, S., Poulos, G., in Sipple, J. W. (2005). Prevalence and profiling: Hazing among college students and point to intervention. *American Journal of Health Behavior*, letnik 29, št. 2, str. 137–149.
- Cerar, G. (2017). *Fazaniranje je lahko pozitivna izkušnja, vendar tudi nesprejemljiva oblika vedenja*. Pridobljeno s <https://www.rtvsl.si/slovenija/fazaniranje-je-lahko-pozitivna-izkusnja-vendar-tudi-nesprejemljiva-oblika-nasilja/431197> (14. 11. 2017).
- Cimino, A. (2013). Predictors of hazing motivation in a representative sample of the United States. *Evolution and Human Behavior*, letnik 34, št. 6, str. 446–452.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2. izd.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Dias, D., in Sá, M. J. (2012). Initiation rituals in university as lever for group cohesion. *Journal of Further and Higher Education*, letnik 38, št. 4, str. 447–464.
- Essex, N. L. (2014). Hazing in public schools: a liability challenge for school leaders. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, letnik 87, št. 6, str. 236–240.
- Fazaniranje (2017). Pridobljeno s <https://med.over.net/forum5/viewtopic.php?t=7164863> (14. 2. 2017).

Fazaniranje 2 (2017). Pridobljeno s <http://www.planet-lepote.com/forum/fazaniranje> (11. 2. 2017).

Fazaniranje 3 (2017). Pridobljeno s <http://www.eetaq.si/forum/viewtopic.php?t=1118> (12. 2. 2017).

Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Oxford, England: Row Peterson.

Geisert, C. M. (2010). *Athletic hazing in the Nebraska State College System: An introductory investigation*. Doktorska disertacija: Športna akademija ZDA.

Gregory, A., in Cornell, D. (2009). "Tolerating" adolescent needs: Moving away from zero tolerance policies in high school. *Theory into Practice*, letnik 48, št. 2, str. 106–113.

Hoover, N. C., in Pollard, N. J. (2000). *Initiation Rites in American High Schools: A National Survey*. Final Report.

Insidehazing (2019). Dostopno na <https://www.insidehazing.com/statistics> (15. 10. 2019).

Johnson, J. (2011). Through the liminal: A comparative analysis of communitas and rites of passage in sport hazing and initiations. *Canadian Journal of Sociology* (Online), letnik 36, št. 3, str. 199–227.

Kebler, D. (2016). *Stališča dijakov do fazaniranja v povezavi z njihovimi izkušnjami*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Keller, K. M., Hall, K. C., Matthews, M., Marcellino, W., Mauro, J. A., in Lim, N. (2015). *Hazing in the U.S. armed forces: Recommendations for hazing prevention policy and practice*. Santa Monica, CA: RAND.

Lipkins, S. (2006). *Preventing hazing*. San Francisco: Jossey-Bass.

Lundeen, R. (2013). *Hazing, rituals of bondage*. Charleston, SC: Create Space. Parada, 2000

Owen, S. S., Burke, T. W., in Vichesky, D. (2008). Hazing in students organizations: Prevalence, attitudes, and solutions. *The Research Journal of the Association of Fraternity Advisors*, letnik 3, št. 1, str. 40–58.

Pečjak, S. (2016). Vprašalnik fazaniranja. Neobjavljen pripomoček. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Sterner, R. (2008). The history of hazing in American higher education. *History of Hazing*, letnik 1, št. 1, str. 1–19.

Strawhumb, J. M. (2016). *Psychological factors that underlie hazing perceptions: A mixed methods study*. Doktorska disertacija: Univerza v Nebraska-Lincoln.

e-publikacije Zavoda RS za šolstvo na portalu BIBLOS

www.biblos.si

Na portalu Biblos objavljamo tri publikacije in vas vabimo k nakupu oz. izposoji.

Različni avtorji in avtorice
Geografija v šoli

Različni avtorji in avtorice
Zgodovina v šoli

Zora Rutar Ilc, Blanka Tacer, Brigita Žarkovič
Adlešič

**Kolegialni
coaching: priročnik
za strokovni in
osebnostni razvoj**

biblos
eKnjige na spletu